

گزارش سفر به روسیه از زبان مدیر کل آموزش ابتدایی

در مدارس کشور روسیه چه می‌گذرد؟

تنظیم‌کننده: سمانه آزاد

اشاره

شاید این سؤال که «همکاران ما در کشورهای دیگر چه می‌کنند؟» به ذهن بسیاری از افرادی که در حوزه تعلیم و تربیت مشغول به خدمت‌اند رسیده باشد. اینکه «نظام‌های آموزش و پرورش کشورهای دیگر چه اهدافی را دنبال می‌کنند؟»، «چه دستاوردهایی دارند؟»، «معلمانشان را بر چه اساسی انتخاب می‌کنند؟»، «محتوای درسی در هر دوره‌ای چگونه است؟» و ...

شاید به نظر برسد برای پاسخ به این سؤالات، چند کلیک کافی باشد، اما شنیدن کی بود مانند دیدن؟ سفر همیشه آموزنده است، اگر در پی دیدن و آموختن باشیم. در همین راستا، گروهی از همکاران آموزش و پرورش، با هزینه شخصی، برای بازدید از مدارس و نظام آموزشی روسیه به شهرهای مسکو و سن پترزبورگ سفر کردند. آنچه می‌خوانید، بخشی از سخنان **صادق صادق‌پور**، مدیرکل دفتر آموزش ابتدایی، به‌عنوان یکی از این مسافران است.

اهداف و مأموریت‌های نظام آموزشی روسیه

دوره‌های تحصیلی در روسیه عبارت‌اند از: چهار سال پیش‌دبستانی که البته اجباری نیست، اما از آن بسیار استقبال می‌شود. چهار سال ابتدایی و هفت سال متوسطه. مأموریت آموزش و پرورش روسیه در این دوره، بالفعل کردن توانایی بالقوه ذهنی همه ملت است که عنصری کلیدی در توسعه پایدار و پویایی روسیه به‌شمار می‌رود.

اطمینان از دسترسی همه اقشار جامعه به آموزش باکیفیت برای کاهش فاصله اقتصادی و اجتماعی طبقات جامعه و فراهم‌سازی شرایط برای مشارکت فعال دانش‌آموزان مؤسسات آموزشی در فرهنگ، اقتصاد، اجتماع و سیاست، از جمله اهداف آموزش و پرورش روسیه است. یعنی ایجاد زمینه‌های مشارکت فعال در همه زمینه‌ها از اهداف مهم نظام آموزش و پرورش این کشور محسوب می‌شود.

همان‌طور که می‌دانید، ویژگی‌های منابع انسانی در دنیای جدید عبارت‌اند از کار جمعی،

بحثی که در همانجا میان ما در گرفت، این بود که اصلاً چه مدرسه‌ای را می‌توان شاد دانست؟ به این نتیجه رسیدیم که مدرسه شاد، نیازهای مخاطبان خود را می‌شناسد و به آن‌ها پاسخ متناسب می‌دهد. وقتی نیازها را بررسی می‌کنیم، می‌بینیم که از دیدگاه‌های مختلف با هم متفاوت‌اند. مثلاً دکتر

اعتمادبه‌نفس، ابتکار عمل و طاقت شکست. کار گروهی و مشارکت موضوعی است که شاید در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته باشد. در عین حال، دلیل این موضوع را از خودمان نمی‌پرسیم، که چرا معلمان در شوراهای معلمان شرکت نمی‌کنند. یکی از مواردی که در مطالعاتم به آن رسیده‌ام، این است که مشارکت زمانی اتفاق می‌افتد که شما به‌عنوان مدیر خاطره‌ای خوش برای همکاران ایجاد کنید. گاه با یک هدیه کوچک، گاه با تبریک تولد و ... در این صورت معلم در مدرسه احساس هویت می‌کند. در نتیجه مسئولیت می‌پذیرد و وارد حیطه مشارکت می‌شود.

در روسیه معلمان و مدیران می‌گفتند ما در تمام موضوعات به‌صورت گروهی تصمیم می‌گیریم؛ از شورای کلاس، شورای معلمان و شورای پایه تا شورای معاونان و ... علاوه بر این، به هر دانش‌آموز تا حد امکان مسئولیتی داده می‌شود تا زمینه مشارکت او در زمینه‌های گوناگون فراهم شود.

مدرسه شاد، مدرسه زندگی

مدارس روسیه دیدنی هستند. شادابی و نشاط موجود در مدارس این کشور را در کمتر مدرسه‌ای دیدم. رفتار دوستانه معلم و بچه‌ها کاملاً طبیعی بود. همچنین، مدارس روسیه در **آزمون‌های تیمز و پرلز** جزو پنج کشور برتر جهان هستند. دست‌اندرکاران مدارس، علت اصلی این موفقیت را انتخاب مناسب معلمان و آموزش مؤثر آنان می‌دانستند. حتی اظهار می‌کردند دلیل شادابی و نشاط در مدرسه، شادابی معلمان است. جالب اینجاست که این نشاط کاملاً طبیعی و خودجوش بود نه وظیفه‌ای سازمانی. جمع ۴۰ نفره‌ای که به این سفر رفته بودیم، همگی به این شادابی مدارس تأکید می‌کردند و عموماً می‌گفتند ما اینجا مدرسه شاد و مدرسه زندگی دیدیم. در واقع، نکته بزرگ در مدارس روسیه، شادابی، نشاط، امنیت و آرامش بچه‌ها بود.

وقتی دلیل موفقیت و شادی‌شان را از یکی از معلمان پرسیدم، او گفت: «ما در مدرسه با هم زندگی می‌کنیم. ما اینجا کار نمی‌کنیم که در جای دیگر زندگی کنیم. ما در مدرسه اعضای یک خانواده‌ایم که از صبح با هم هستیم و از با هم بودن لذت می‌بریم.»

یعنی آن‌ها تنها اموری را که در شرح وظایفشان آمده است انجام نمی‌دهند. همه همکاران هم با نشاط خاصی کار می‌کردند. حتی کسانی که از ما پذیرایی می‌کردند، هیچ کدام نیروی خدماتی نبودند، بلکه همگی معاونان مدرسه بودند!

من بر این باورم که ابتدایی دوره لذت، راهنمایی (متوسطه اول) دوره دقت و دبیرستان (متوسطه دوم) دوره سرعت است

آلپورت، احترام، عشق، زیبایی و ... را نیاز می‌داند. مازلو نیز نیازهای جسمانی تا خودشکوفایی را مطرح می‌کند. ما هم در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش کشور اهدافی را مشخص کرده‌ایم که در واقع به‌نوعی نیازهای انسان هم محسوب می‌شوند؛ مانند اهداف اعتقادی، جسمانی، زیستی و ...

چیزی که در مدارس روسیه به چشم می‌خورد، توجه جدی به نیازهای گوناگون دانش‌آموزان بود. مثلاً از تمام قسمت‌های راهروهای مدرسه استفاده کرده و به هر بهانه‌ای عکس‌های دانش‌آموزان را روی دیوارها نصب کرده بودند. این موضوع نیاز به توجه و احترام را در بچه‌ها شکوفا می‌کند. جالب اینجاست که عکس‌ها تنها عکس پرسنلی نبودند، بلکه در حالت‌های گوناگون مانند کوه‌نوردی و بازی از بچه‌ها گرفته شده بودند و این خود القاکننده حس شادی بود.

توجه به نیازهای علمی، هنری و اخلاقی متناسب با سن و روحیات دانش‌آموزان از دیگر موضوعاتی بود که در مدارس روسیه به چشم می‌خورد. علاوه بر این، می‌توان گفت در مدارس این کشور، برای هر دانش‌آموز یک نسخه پیچیده بودند، به‌طوری که حالات روحی هر کدام مدنظر بود. حتماً دقت کرده‌اید گاهی دانش‌آموزی کسل است، اما ما هیچ فرقی میان او و دیگر بچه‌های کلاس نمی‌گذاریم و درسمان را ارائه می‌دهیم. اما در روسیه برنامه‌ریزی خاصی برای این حالت بچه‌ها دارند. برای این مواقع اتاق‌هایی در نظر گرفته شده‌اند که دانش‌آموزان بی‌حوصله را به آنجا هدایت می‌کنند. اما بعد از پایان یافتن ساعت مدرسه، لوح فشرده کلاس در اختیار آن‌ها قرار می‌گیرد تا از درس عقب نمانند.

نگهداری می‌کردند؛ البته در معرض دید. اکثر مدارس گلخانه‌ای نیز در خود ساختمان داشتند. برخی از کلاس‌ها در این گلخانه‌ها برگزار می‌شدند.

علاوه بر این، طرح درس سالانه هر کلاس و معلم در حاشیه در ورودی کلاس مشخص شده بود. به گونه‌ای که معلوم بود در هر روز از سال چه برنامه‌ای وجود دارد. بر این اساس، معلم خود را مقید می‌کرد براساس این برنامه تدریس کند. علاوه بر این، بازرسان براساس برنامه‌ای که هر روز باید در کلاس اجرا می‌شد، سؤالاتشان را مطرح می‌کردند.

گاهی اداره آموزش و پرورش آزمون‌هایی در مدرسه برگزار می‌کرد که برگه‌های آن‌ها در خود اداره تصحیح می‌شد. این کار در واقع نوعی پایش تصادفی بود. علاوه بر این، سیستم ثبت نمرات به گونه‌ای بود که علاوه بر مدرسه، در سیستم آموزش و پرورش هم ثبت می‌شد. در نتیجه، هر منطقه براساس نمرات می‌توانست تصمیم بگیرد چه آزمونی برگزار کند. این فرایند نوعی پایش لحظه به لحظه از وضعیت کلی در اختیار آموزش و پرورش قرار می‌داد.

نکته جالب این است که نتیجه کار هر دانش آموز روزانه از طریق ایمیل برایش ارسال می‌شد و دانش آموز غایب هم می‌توانست به صورت آنلاین در کلاس حضور داشته باشد.

حال خوش شرط است

طبق برنامه ریزی، از مدارس ضعیف تا خوب دو شهر مسکو و سن پترزبورگ بازدید کردیم، اما حتی در مدرسه‌های ضعیف هم این نشاط و شادابی دیده می‌شد. من بارها با خود گفتم، ما باید دنبال تربیت دانش آموز موفق، شادمان و خوشحال باشیم، چون معمولاً افرادی را می‌بینیم که گرچه به موفقیت‌های ویژه دست یافته‌اند، اما مثلاً در گوشه‌ای به عزت نشسته‌اند. پس حال خوش شرط است.

من بر این باورم که ابتدایی دوره لذت، راهنمایی (متوسطه اول) دوره دقت و دبیرستان (متوسطه دوم) دوره سرعت است. اگر در دوره ابتدایی لذت ایجاد کردید، مطمئن باشید یادگیری ماندگار هم ایجاد خواهد شد. اما اگر مطالب با زور و اجبار ارائه شود، معلوم نیست چه قدر ماندگار و مؤثر باشند. معتقدم، در دوره ابتدایی در کنار الفبای آموزشی، باید الفبای زندگی را به بچه‌ها آموخت. من الفبای زندگی را این گونه تدبیر کردم: انضباط، استقلال، اعتماد (اعتماد به نفس و اعتماد به دیگران) و احترام. می‌دانید که دبستان در گذشته، ادبستان بود. یعنی اصل و اساس یادگیری و آموزش، ادب و احترام بود.

علاوه بر این، ارتباط با خود، با دیگران، با خدا و طبیعت را هم در این دوره باید آموزش داد.

بهداشت روح و روان نیز از دیگر موضوعاتی است که باید به طور ویژه در دوره دبستان مورد توجه قرار گیرد. در حدیثی از امام علی (ع) آمده است، پایداری زندگی به برنامه ریزی درست و مدیریت صحیح است. اگر مدیران مدارس ابتدایی اهداف و راهکارهای رسیدن به آن‌ها را به طور شفاف مشخص کنند، قطعاً مدرسه شاد و مدرسه زندگی محقق خواهد شد.

گذر از هفت خوان برای مدیریت

انتخاب مدیران و معلمان مدارس در روسیه فرایند به خصوصی دارد؛ به طوری که انتخاب مدیران به عهده اداره آموزش و پرورش است و سخت‌گیری‌های خاصی در این باره اعمال می‌شود. ابتدا از افرادی که نامزد مدیریت شده‌اند، آزمونی گرفته می‌شود. از میان کسانی که در آزمون قبول شوند نیز افرادی انتخاب می‌شوند که مرحله مصاحبه را با موفقیت پشت سر بگذارند. انتخاب مدیران و همه کارکنان مدرسه نیز با رعایت شرایط، به عهده مدیر مدرسه است. مدیران هم برای اینکه جایگاه خود و مدرسه را در میان مدارس دیگر حفظ کنند، در انتخاب معلم بسیار دقت می‌کنند. (البته این امر نشان می‌دهد که مدیریت مدارس در آنجا جذابیت دارد).

تعامل آموزش و پرورش و شهرداری‌ها نیز نکته قابل توجهی در روسیه است، به طوری که بسیاری از مدارس در پارک‌ها ساخته شده‌اند. علاوه بر این، شهرداری، هر سال رده‌بندی جایگاه مدارس را ارائه و براساس آن به مدارس پاداش می‌دهد. از این رو، میان مدارس رقابتی وجود دارد. همچنین از آنجا که هر دانش آموز سالانه ۸ میلیون تومان سرانه دارد، لذا مدیران سعی می‌کنند دانش آموزان بیشتری را تحت پوشش قرار دهند.

پایش لحظه به لحظه

در مدارس که از آن‌ها بازدید کردیم، چند نکته مشترک وجود داشت؛ از جمله فضای فیزیکی بزرگ؛ به طوری که هر مدرسه حداقل یک سالن ورزشی بزرگ داشت. همچنین، در راهروهای مدرسه، عکس شخصیت‌های مدرسه مانند بنیان‌گذار، مدیران و معلمان قبلی و فعلی، و بزرگان کشور مانند دانشمندان و اندیشمندان دیده می‌شد. هر مدرسه‌ای موزه‌ای کوچک داشت که در آن وسایل اولیه مدرسه، نوشته‌هایی از تاریخچه آن و ... را